

4. Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας

Επωφελέστερη αξιοποίηση διαθήκης

ΕφΑΘ 5021/2007

Πρόεδρος: **Ι. Λούκα**

Εισηγήτρια: **Α. Γριμάνη**

Δικηγόροι: **Κ. Μακαρώνας, Θ. Σούλιος, Π. Νικολόπουλος, Β. Τριανταφύλλου-Γουενελά**

Επωφελέστερη αξιοποίηση καταλειφθέντος ή δωρηθέντος. Προϋποθέσεις. Διαδικασία. Ιδρύματα που επιδιώκουν κοινωφελή σκοπό. Εποπτεία δημοσίου. Αυτοτελής πρόσθετη παρέμβαση Υπουργού Οικονομικών σε δίκες που αφορούν την δωρηθείσα υπέρ κοινωφελούς σκοπού περιουσία. Δικαίωμα αυτού προς άσκηση αυτοτελώς ενδίκων μέσων και αν δεν παρέστη κατά τη συζήτηση της προσβαλλομένης απόφασης. Εκμίσθωση ακινήτων και εκποίηση κινητών και ακινήτων. Διατυπώσεις. Διαδικασία εκουσίας δικαιοδοσίας. Έκδοση προσωρινής διαταγής εφόσον συντρέχει αναγκαιότητα, σε συνάρτηση με άμεσο έννομο συμφέρον, που εξετάζεται αυτεπαγγέλτως. Νομιμοποιημένα πρόσωπα.

Διατάξεις: 6 **ΕΣΔΑ**, άρθρα 20,109 [παρ. 1, 2] **Σ**, 101 **ΕισΝΑΚ**, 781, 825 **ΚΠολΔ**, 46 [παρ. 21] **Ν 3220/2004**, 17 **Ν 2873/2000**, 17 [παρ. 3], 18 [παρ. 3], 70 [παρ. 2] **ΠΔ 637/1977**, 1, 2, 3, **Ν 455/1976**, 70, 71, 74, 100 [παρ. 1, 2], 126 [παρ. 3] **ΑΝ 2039/1939**

[...] Κατά τη διάταξη του άρθρου 109 παρ. 1 του Συντάγματος δεν επιτρέπεται η μεταβολή του περιεχομένου ή των όρων της διαθήκης κωδικέλου ή δωρεάς ως προς τις διατάξεις τους υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ κοινωφελούς σκοπού. Η συνταγματική αυτή διάταξη αποβλέπει στην προστασία και κατοχύρωση της θελήσεως των διαθετών και δωρητών εναντίον των πράξεων της πολιτείας ακόμη και αυτών που έχουν νομοθετικό περιεχόμενο, αφού σύμφωνα με αυτή δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν η μεταβολή σκοπού ή όχι μόνο με διατάγματα αλλά ούτε και με νόμο (ΑΠ Ολ 1241/1979 ΝοΒ 27,709). Κατά τη διάταξη όμως της παρ. 2 του άρθρου αυτού του Συντάγματος, κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η επωφελέστερη αξιοποίηση ή διάθεση για τον ίδιο ή άλλο κοινωφελή σκοπό, εκείνου που καταλείφθηκε ή δωρήθηκε στην περιοχή που καθόρισε ο δωρητής ή διαθέτης ή στην ευρύτερή της περιφέρεια, όταν βεβαιωθεί με δικαστική απόφαση ότι η θέληση του διαθέτη ή του δωρητή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί για οποιονδήποτε λόγο, καθόλου ή κατά το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου της, καθώς και αν μπορεί να ικανοποιηθεί πληρέστερα με την μεταβολή της εκμεταλλεύσεως, όπως ο νόμος ορίζει. Κατ' επιταγή της συνταγματικής αυτής διατάξεως εκδόθηκε ο Ν 455/1976, από το συνδυασμό των διατάξεων 1, 2 και 3 του οποίου προκύπτει ότι η κατά την παρ. 2 του άρθρου 109 του Συντάγματος αξιοποίηση ή διάθεση της

καταλειφθείσας ή δωρηθείσας υπέρ κοινωφελούς σκοπού περιουσίας υπό τον όρο του αναπαλλοτριώτου ή κάποιον άλλο περιορισμό μπορεί να γίνει με τους ενδεικτικά αναφερόμενους τρόπους, κατόπιν εκδόσεως αποφάσεως από το, κατά το άρθρο 825 ΚΠολΔ, αποκλειστικά αρμόδιο Εφετείο Αθηνών που δικάζει κατά την διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας, η οποία βεβαιώνει ότι η θέληση του διαθέτη ή του δωρητή δεν δύναται να πραγματοποιηθεί εξ ουιουδήποτε λόγου, καθ' ολοκληρία ή κατά το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου αυτού, ως και αν δύναται να ικανοποιηθεί πληρέστερα με τη μεταβολή της εκμεταλλεύσεως.

Η αίτηση υποβάλλεται από τον Υπουργό των Οικονομικών ή τον αρμόδιο από το σκοπό Υπουργό ή το νομικό πρόσωπο, υπέρ του οποίου η κοινωφελής περιουσία, ή κάθε άλλο πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον -κατά τα κατωτέρω ειδικώς αναφερόμενα-, κλητευομένου σε κάθε περίπτωση του Υπουργού των Οικονομικών (άρθρο 126 παρ. 3 ΑΝ 2039/1939) ο οποίος μπορεί να ασκήσει παρέμβαση στη σχετική δίκη (ΑΠ 1184/2003 ΕλλΔνη 46,461). Πέρα, από την προαναφερόμενη συνταγματική προστασία, τα Ιδρύματα που επιδιώκουν κοινωφελή σκοπό διέπονται και από ειδική νομοθεσία. Τον ΑΝ 2039/1939 που διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 101 ΕισΝΑΚ και σκοπό έχει να προστατεύσει τις περιουσίες που διατίθενται υπέρ του δημοσίου ή κοινωφελών σκοπών. Αυτό ο εν λόγω ΑΝ το επιτυγχάνει με διατάξεις που ρυθμίζουν την εκκαθάριση και τη διαχείριση των περιουσιών αυτών, τις υποχρεώσεις των εκτελεστών διαθήκης, τις πειθαρχικές και ποινικές ευθύνες τους και την εποπτεία του δημοσίου στα κοινωφελή ιδρύματα. Η εποπτεία αυτή αφορά τη νομιμότητα των πράξεων του Ιδρύματος (ΑΠ 222/1976 ΝοΒ 24,771, ΑΠ 91/1980 ΝοΒ 28,1439, ΑΠ 253/1980 ΝοΒ 28,1707). Προς την κατεύθυνση αυτή, ο ΑΠ με την 1485/2006 απόφασή του δέχθηκε ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο 126 παρ. 3 ΑΝ 2039/1939 παρέμβαση του Υπουργού των Οικονομικών σε δίκες που ενδιαφέρουν την υπέρ κοινωφελούς σκοπού δωρηθείσα περιουσία είναι αυτοτελής πρόσθετη, ως συνάδουσα προς την ουσία της ασκουμένης επί των κοινωφελών ιδρυμάτων κατά τον ως άνω νόμο εποπτείας από τον Υπουργό των Οικονομικών η οποία προεχόντως έχει ως σκοπό την προστασία του δημοσίου συμφέροντος με την άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου επί της διαχείρισεως των υπέρ κοινωφελών ιδρυμάτων καταλειπομένων περιουσιών και την αποτροπή του κινδύνου αλόγιστης διαθέσεως της περιουσίας του Ιδρύματος, αλλά και αποφυγής συμπαικτικών των κυρίων διαδίκων δικών. Σημειωτέον ότι με την παρ. 2 του άρθρου 126 του ίδιου νόμου παρέχεται προς τον Υπουργό των Οικονομικών δικαίωμα να ασκεί αυτοτελώς ένδικα μέσα και όταν ακόμη δεν παρέστη κατά τη συζήτηση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Στο αντικείμενο της κρατικής εποπτείας εμπίπτουν και οι πράξεις διαχείρισεως του κοινωφελούς ιδρύματος. Έτσι, για την εκμίσθωση ακινήτων και την εκποίηση κινητών και ακινήτων προβλέπονται ορισμένες διατυπώσεις. Συγκεκριμένα η εκποίηση κινητών γίνεται με

«δημόσιο πλειστηριασμό» (άρθρα 100 παρ. 1, 70 ΑΝ 2039) και η εκποίηση ή εκμίσθωση ακινήτων με «δημοπρασία» (άρθρα 100 παρ. 2, 71 ΑΝ 2039, ΑΠ 446/1998 ΝοΒ 47, 1137, ΑΠ 934/1994 Δνν 37, 295). Για την ενέργεια των πράξεων αυτών απαιτείται αρχικά η προηγούμενη έγκριση του Υπουργού των Οικονομικών ή του οικείου Νομάρχη που παρείχεται μετά από σύμφωνη γνώμοδοτηση της Επιτροπής Εθνικών Κληροδοτημάτων (άρθρα 74 ΑΝ 2039, 17 παρ. 3, 18 παρ. 3, 70 παρ. 2 ΠΔ 637/1977, βλ. και *Ανθή Πελένη-Παπαγεωργίου* «το Ίδρυμα ιδιωτικού Δικαίου» έκδ. 2007 σελ. 110).

Ήδη η αρμοδιότητα αυτή έχει μεταβιβασθεί στον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής και το «Γραφείο Εθνικών Κληροδοτημάτων» (βλ. τον Ν 2873/2000 άρθρο 17, Ν 3220/2004 άρθρο 46 παρ. 21, την 1080682/1461/Α0006/8.10.2002 ΚΥΑ των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και την 1744/29.1.2004 απόφαση του ΓΠΠ, στην περ. 5 της οποίας αναφέρεται ρητά, ότι η άσκηση των αρμοδιοτήτων εποπτείας από τους ανωτέρω φορείς ασκείται κατά τις διατάξεις του ΑΝ 2039/1939 όπως ισχύει (βλ. ΝΔ 136/1973 και την διευκρινιστική επ' αυτής με αρ. πρωτ. Κ 496/160/1974 εγκύκλιο (3) του Υπουργείου Οικονομικών, στο κεφάλαιο Β της οποίας αναφέρεται η τρηπτεία διαδικασία για την μακροχρόνια εκμίσθωση των ακινήτων).

Περαιτέρω ο δικαιοδοτικός χαρακτήρας της εκούσιας δικαιοδοσίας επιβάλλει τον εξοπλισμό της με όλα τα ένδικα βοηθήματα που κατοχυρώνουν επαρκώς την αποτελεσματική δικαστική προστασία (Σ 20, ΕΣΔΑ 6), επομένως και τη δυνατότητα επεμβάσεως των δικαστηρίων με τη μορφή προσωρινών, εξασφαλιστικών του ιδιωτικού συμφέροντος μέτρων. Προς την κατεύθυνση αυτή, το Εφετείο Αθηνών έχει εξουσία, όσο εκκρεμεί η αίτηση για ένα από τα αιτήματα του άρθρου 825 ΚΠολΔ να εκδώσει προσωρινή διαταγή (ΚΠολΔ 781). Για την έκδοσή της πρέπει να συντρέχει το στοιχείο της αναγκαιότητας αυτής και τούτο προς το σκοπό εξασφάλισης ή διατηρήσεως δικαιώματος ή ρυθμίσεως καταστάσεως. Το στοιχείο της αναγκαιότητας συντρέχει, αν υφίσταται κίνδυνος ανεπανόρθωτης βλάβης για ιδιωτικό δικαίωμα του οποίου η διασφάλιση σκοπείται με το ζητούμενο ρυθμιστικό μέτρο ή επείγουσα περίπτωση για την προσωρινή ρύθμιση (βλ. *Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα* ΚΠολΔ έκδ. 2000 σελ. 1462, *Βαθρακοκοίλη* ΚΠολΔ έκδ. 1996 σελ. 500, *Χαμηλοθώρη/Κλουκίνα* η Εκουσία Δικαιοδοσία έκδ. 2001 σελ. 447). Η δικαστική αυτή προστασία είναι ευνόητο ότι συναρτάται με την ύπαρξη αμέσου εννόμου συμφέροντος του αιτούντος ή τρίτου (παρεμβαίνοντος), το οποίο εξετάζεται και αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο δοθέντος ότι αποτελεί προϋπόθεση κάθε διαδικαστικής ενέργειας (άρθρα 68, 73 ΚΠολΔ, *Τζιφρας*, Ασφαλιστικά μέτρα έκδ. 1973, 27, *Νίκας*, Το έννομο συμφέρον σελ. 38, *Κεραμέας* ό.π. σελ. 145, ΑΠ Ολ 8/1998 ΕλλΔνη 1998, 72, ΑΠ 214/2000 ΝοΒ 2001, 398, ΑΠ 1442/2001 ΕλλΔνη 2002, 1689). Υπό το πρίσμα αυτό, νομιμοποιείται για την υποβολή της αιτήσεως του άρθρου 825 ΚΠολΔ και κατ'

ακολουθίαν για την τοιαύτη λήψεως ασφαλιστικών μέτρων (781) κάθε πρόσωπο το οποίο έχει άμεσο έννομο συμφέρον (Ν 455/1976 περ. 3) και ιδίως ο κληρονόμος ή συγγενής του διαθέτης, ο εκτελεστής της διαθήκης, ο διαχειριστής της περιουσίας, ο ωφελούμενος από τον σκοπό που έταξε ο διαθέτης, ο Υπουργός των Οικονομικών καθώς επίσης και ο Υπουργός στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγεται ο σκοπός που όρισε ο διαθέτης. Ο κύκλος των εκόντων έννομο συμφέρον είναι μεν ευρύς, πλην όμως δεν φτάνει μέχρι του σημείου να περιλαμβάνει οποιονδήποτε τρίτον ο οποίος κατά την υποκειμενική του κρίση θεωρεί ότι δικαιούται να παρεμβαίνει αυτοβούλως σε θέματα διοικήσεως και διαχειρίσεως των κληροδοτημάτων.

Στην προκειμένη περίπτωση, με την από 10.7.2007 ένδικη αίτηση ο αιτών Κ.Μ., δικηγόρος Αθηνών εκθέτει, κατ' εκτίμηση του δικογράφου και συνοπτικώς, ότι σύμφωνα με το από 29.8.1853 ΒΔ και τις διατάξεις της από 11.8.1845 διαθήκης του Γ.Χ. και τους καταστατικούς όρους οι οποίοι διατυπώθηκαν στο από 25.3.1853 πρακτικό των εκτελεστών της διαθήκης και καθιδρυτών, συστάθηκε το καθ' ου η αίτηση κοινωφελές Ίδρυμα με την επωνυμία «Ορφανοτροφείο Αρρένων Γ. και Α.Χ.». Ότι από το έτος 1972 και εντεύθεν το εν λόγω ίδρυμα στεγάζεται σε ιδιόκτητη έκταση στο ... επί της Λεωφ. ... και ..., στην οποία εξυπηρετείται ο σκοπός του που είναι «η περίθαλψη και ανατροφή δεομένων προστασίας άπορων παιδων κατά προτίμηση ορφανών και η παροχή της προσκοπούσης εκάστω εκπαιδεύσεως» και παρέχονται οι συνυφασμένες με τον σκοπό αυτό υπηρεσίες που αναφέρονται στην αίτηση, τα έξοδα των οποίων αντιμετωπίζονται με μέσα του Ιδρύματος που προέρχονται από την επωφελή εκμετάλλευση κάθε κινήτου ή ακινήτου περιουσιακού στοιχείου που αυτό έχει αποκτήσει από δωρεά ή διάταξη τελευταίας βουλήσεως. Ότι το ΔΣ του καθ' ου ιδρύματος, με την από 29.3.2007 απόφασή του προκήρυξε Δημόσιο πλειοδοτικό διαγωνισμό, για την αξιοποίηση του προαναφερομένου ακινήτου του με μακροχρόνια μίσθωση των νέων κτιρίων που θα ανεγερθούν, μετά από κατεδάφιση των παλαιών, με αποκλειστική δαπάνη του πλειοδότη, ο οποίος θα διενεργηθεί στις 26.7.2007 και ότι για την προκήρυξη που δημοσιεύθηκε για το σκοπό αυτό δεν έχουν τηρηθεί οι κείμενες διατάξεις, ούτε υπάρχει η κατά τα άρθρα 1, 2, 3 του Ν 455/1976 απόφαση του Εφετείου Αθηνών η οποία να ρυθμίζει ή επιτρέπει την δι' αυτής (προκηρύξεως) επαπειλούμενη διάθεση του μοναδικού κατάλληλου για τον κοινωφελή σκοπό του Ιδρύματος, εν λόγω ακινήτου. Ότι ενώπιον των ανωτέρω άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου σχετική αίτηση (825 ΚΠολΔ) δικάσιμος της οποίας ορίστηκε η 9.10.2007, με την οποία ζήτησε με το δικαίωμα που του παρέχει το άρθρο 120 παρ. 2 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο «ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό και η αφοσίωση στην πατρίδα και τη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων» και ο κώδικας δεοντολογίας του δικηγορικού λειτουργήματος, σύμφωνα με τον οποίο δικαιούται αλλά και υποχρεούται να ενδιαφέρεται για τα γενικότερα προβλήματα της χώρας, να προσφέρει τις γνώσεις του και τις υπηρεσίες του για την πρόοδο της και να ασκεί του λειτουργήματός του ώστε να είναι χρήσιμος στο Κοινωνικό σύνολο (άρθρο 3 του κώδικα), να ερμηνευθεί, ότι αντίκειται προς τη βούληση του διαθέτη Γ.Χ. όπως αυτή έχει αποτυπωθεί στη διαθήκη του και στους καταστατικούς όρους των εκτελεστών αυτής και συνιδρυτών, η δια της άνω προκηρύξεως διάθεση του ακινήτου του καθ' ου, άλλως ότι δεν είναι δυνατή νομίμως η προγραμματιζόμενη με την προκήρυξη αυτή διάθεση του εν λόγω ακινήτου λόγω μη εκδόσεως σχετικής δικαστικής αποφάσεως που να την κρίνει σύνομη κατά τις προδιαληφθείσες διατάξεις νόμου.

Ήδη με την κρινόμενη αίτηση, επικαλούμενος επείγουσα περίπτωση και άμεσο κίνδυνο από την διενέργεια του πλειοδοτικού διαγωνισμού στις 26.7.2007, λόγω δημιουργίας τετελεσμένων ελεγχόμενης νομιμότητας αποτελεσμάτων, ζητεί να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα και συγκεκριμένα να διαταχθεί προσωρινώς και έως ότου εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση για το κύριο αντικείμενο της δίκης, η απαγόρευση κάθε σχετικής με την προκήρυξη διαθετικής ή διαχειριστικής πράξεως ως προς το ακίνητο που στεγάζει το Ίδρυμα, ιδία δε η διενέργεια στις 26.7.2007 του προκηρυχθέντος διαγωνισμού για μακροχρόνια μίσθωση. Κατά τα εκτιθέμενα όμως στην αίτηση πιθανολογείται ότι δεν υπάρχει προσβολή σε δικαίωμα του αιτούντος ή προστατευόμενο από το νόμο συμφέρον του συνδεδεμένο αιτωδώς με το καθ' ου ίδρυμα με την επωνυμία «Ορφανοτροφείο Αρρένων Γ. & Α.Χ.» με τον προκηρυχθέντα πλειοδοτικό διαγωνισμό του καθ' ου που να χρήζει μάλιστα άμεσης δικαστικής προστασίας με τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θεμελιώνεται τοιοούτο με την επίκληση και εφαρμογή της γενικού ως άνω περιεχομένου διατάξεως του άρθρου 120 παρ. 2 του Συντάγματος ως και αυτής του άρθρου 3 του κώδικα δεοντολογίας δικηγόρων, η οποία μαζί με τις λοιπές διατάξεις του αυτού κώδικα περιορίζεται να χαράσσει το πλαίσιο λειτουργίας του αιτούντος ως συμπράττοντος λειτουργού της δικαιοσύνης στην άσκηση των υπερασπιστικών του καθηκόντων.

Εξάλλου, η ύπαρξη ρητώς προβλεπόμενων στο νόμο οργάνων ελέγχου της νομιμότητας των αποφάσεων των διοικήσεων των ιδρυμάτων και των εν γένει διαχειριστικών πράξεων αυτών και δη ως προς την μακροχρόνια εκμίσθωση ακινήτων, κατά τα αναφερόμενα στη μείζονα σκέψη, σε συνδυασμό με την αναγραφή στην προμετωπίδα της προκηρύξεως που προσκομίζεται με επίκληση, ότι το αποτέλεσμα του διαγωνισμού τελεί υπό την αίρεση της εγκρίσεως της Περιφέρειας Αττικής, πιθανολογεί για ένα επιπλέον λόγο την έλλειψη εννόμου συμφέροντος του αιτούντος για τη λήψη του αιτουμένου ασφαλιστικού μέτρου, καθόσον εάν δεν έχουν τηρηθεί οι νόμιμες διαδικασίες δεν θα παρασχεθεί η εν λόγω έγκριση. Μετά ταύτα, η αρμοδιώως καθ' ύλην και κατά τόπον φερόμενη προς συζήτηση υπό κρίση αίτηση ενώπιον του Εφετείου Αθηνών, κρίνεται απορριπτέα προεχόντως ως απαράδεκτη ελλείψει εννόμου συμφέροντος και αιτούντος και κατ' ακολουθίαν απορριπτέες τυχάνουν και οι πρόσθετες υπέρ αυτού παρεμβάσεις της ένωσης Συλλόγου Γονέων Μαθητών του Δήμου ... και του Επιμορφωτικού-Εκπολιτιστικού Συλλόγου ...

Η δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφιστεί μεταξύ των διαδίκων μερών γιατί η ερμηνεία σχετικά με την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος είναι δυσχερής (άρθρο 179 ΚΠολΔ). [...]

Παρατηρήσεις

Η ανωτέρω απόφαση ασχολείται με το ζήτημα της μεταβολής των όρων τελευταίας βούλησης διαθέτη ως προς τις διατάξεις της υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ κοινωνικού σκοπού. Εξ αφορμής της απόφασης αυτής, είναι χρήσιμο να επισημανθούν ορισμένα σημαντικά στοιχεία:

Γενικά: Με το άρθρο 109 παρ.1 Σ ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται η μεταβολή του περιεχομένου ή των όρων της διαθήκης κωδικέλληου ή δωρεάς, ως προς τις διατάξεις τους υπέρ του Δημοσίου ή υπέρ κοινωνικού σκοπού. Η μεταβολή αυτή του σκοπού δεν επιτρέπεται ούτε με Νόμο, προκειμένου με τον τρόπο αυτό να προστατευτεί η βούληση του διαθέτη.

Εξάιρεση: Η παρ. 2 του ίδιου άρθρου του Σ εισάγει όμως, μία εξάιρεση από τον κανόνα αυτό, θέτοντας τις εξής προϋποθέσεις: να βεβαιωθεί με δικαστική απόφαση α) ότι η θέληση του διαθέτη ή του δωρητή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί για οποιονδήποτε λόγο, καθόλου ή κατά το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου της και β) ότι μπορεί (η βούληση του διαθέτη) να ικανοποιηθεί πληρέστερα με την μεταβολή της εκμεταλλεύσεως, όπως ο νόμος ορίζει.

Αρμοδιότητα Δικαστηρίου: Αποκλειστικά αρμόδιο για να αποφανθεί περί της συνδρομής ή όχι των παραπάνω προϋποθέσεων και να αποφασίσει για τη μεταβολή του σκοπού του δωρητή¹ είναι το Εφετείο Αθηνών, το οποίο δικάζει κατά την εκουσία διαδικασία, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 825 ΚΠολΔ.

Επιπλέον, το Εφετείο Αθηνών είναι αρμόδιο να κρίνει και σε περιπτώσεις όπου η διαθήκη χρειάζεται ερμηνεία, επειδή περιλαμβάνει σημεία ασαφή και αμφίβολα, δεκτικά βέβαια αποσαφήνισης με ερμηνεία². Στην περίπτωση αυτή, αναζητείται η πραγματική βούληση του διαθέτη με βάση τους γενικούς ερμηνευτικούς κανόνες των άρθρων 173 και 1781 ΑΚ, χωρίς να γίνεται εφαρμογή των κριτηρίων του άρθρου 200 ΑΚ³. Η κρίση αυτή, μάλιστα, του Εφετείου για την ύπαρξη ασάφειας στην πράξη διάθεσης εκφεύγει από τον έλεγχο του Αρείου Πάγου⁴.

Όμως, δεν υφίσταται αρμοδιότητα του Εφετείου για διαφορές σχετικά με την ύπαρξη και το περιεχόμενο δικαιωμάτων τρίτων πάνω στην περιουσία, ως προς το ποσοστό της περιουσίας που περιήλθε στο Κράτος ή σε κοινωφελή σκοπό. Κατά πάγια νομολογία και θεωρία, για κανένα λόγο δεν μπορεί η διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας να μετατραπεί σε αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, έστω και αν στην εξέλιξη της δίκης δημιουργηθεί αντιδικία⁵.

Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 825 ΚΠολΔ: υπάγονται ζητήματα ερμηνείας των πράξεων μόνο αν αναφέρονται στον τρόπο εκκαθαρίσεως και διαχειρίσεως της διατιθέμενης περιουσίας και όχι στον έλεγχο της νομιμότητας, που αποτελεί αρμοδιότητα της Διοίκησης⁶.

Στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη από το Δικαστήριο: Σχετικά πρέπει να ληφθούν υπόψη η εποχή που συντάχθηκε η διαθήκη, το κοινωνικό περιβάλλον του διαθέτη, οι προσωπικές του συνήθειες (τοπικές, γλωσσικές, επαγγελματικές), η πνευματική και κοινωνική του ανάπτυξη, η

1. Όπως προβλέπει ο Ν 455/1976.

2. ΠΠρθεσσαλ 8173/2007 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 506/1992 ΕλλΔνη 34.1470, ΑΠ 164/1988 ΕΕΝ 56.120.

3. ΑΠ 1561/2005 ΝΟΜΟΣ, ΝοΒ 2006, 402.

4. ΑΠ 1331/1995 Κεραμείς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, Σάκκουλας 2003, τ. 2, σ. 1607.

5. ΕφΑθ 4186/1997 ΕλλΔνη 1998, 1676.

6. ΑΠ 106/1985 ΕλλΔνη 1985, 1329.

τυχόν νομική ή άλλη παιδεία του κ.λπ., ενώ συγχωρείται ακόμη και η αναζήτηση της εικαζόμενης βούλησής του⁷.

Κοινωνοφελής Σκοπός: Κατά τη διάταξη του άρθρου 1 ΑΝ 2039/1939 που διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την έναρξη ισχύος του ΑΚ⁸, κοινωνοφελής σκοπός είναι κατ' αντίθεση προς τον ιδιωτικό, κάθε κρατικός, θρησκευτικός, φιλανθρωπικός και γενικά επωφελής στο κοινό μερικά ή ολικά σκοπός.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 95 παρ. 1 ΑΝ 2039/1939 περιουσία που διατίθεται με πράξη εν ζωή ή με διάταξη τελευταίας βούλησης προς εκπλήρωση στο διηνεκές ή για ορισμένο χρόνο κοινωνοφελούς σκοπού, η εκτέλεση του οποίου ανατίθεται με τη συστατική πράξη σε φυσικά πρόσωπα (κληρονόμους, κληροδόχους ή εκτελεστές) ή νομικά πρόσωπα που συστήνονται για πρώτη φορά ή υφίστανται ήδη (στην τελευταία αυτήν περίπτωση ορίζεται ίδιος τρόπος διοίκησης), συνιστά ίδρυμα διοικούμενο κατά τα οριζόμενα στη συστατική πράξη.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 96 παρ. 1 και 2 ΑΝ 2039/1939 περιουσία που διατίθεται σύμφωνα με τα παραπάνω, προς εκπλήρωση ειδικού κοινωνοφελούς σκοπού, η εκτέλεση του οποίου ανατίθεται με τη συστατική πράξη σε υφιστάμενα ιδρύματα, σωματεία, πάσης φύσεως οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, νομικά πρόσωπα κ.λπ., χωρίς ειδικότερο καθορισμό του τρόπου διοίκησης, αποτελεί κεφάλαιο αυτοτελούς διαχείρισης, διακεκριμένο της λοιπής περιουσίας αυτών. Αν δεν προσδιορίζεται ειδικότερα ή δεν συνάγεται επαρκώς από τη συστατική πράξη ο επιδιωκόμενος σκοπός, θεωρείται ότι κατελήφθησαν προς εξυπηρέτηση του σκοπού τον οποίο επιδιώκει το ίδρυμα.

Κεφάλαιο αυτοτελούς διαχείρισης: Εφόσον η περιουσία που καταλείπεται σε ήδη υφιστάμενο Νομικό Πρόσωπο, έχει τεθεί από το διαθέτη για την εξυπηρέτηση ειδικότερου σκοπού από αυτόν του Νομικού Προσώπου στο οποίο καταλείφθηκε, και ο ειδικότερος αυτός σκοπός έχει επαρκώς προσδιοριστεί στη συστατική πράξη ή είναι δυνατό να συναχθεί από το Δικαστήριο, τότε η καταλειφθείσα περιουσία αποτελεί κεφάλαιο αυτοτελούς διαχείρισης στο συγκεκριμένο Νομικό Πρόσωπο, για την εξυπηρέτηση του σκοπού που έθεσε ο διαθέτης, διακεκριμένο της λοιπής περιουσίας του.

Αν όμως, στη συστατική πράξη δεν ορίζεται επαρκώς ή δεν είναι δυνατό να συναχθεί, στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι καταλείφθηκε για να εξυπηρευτεί ο σκοπός που επιδιώκει, βάσει του καταστατικού του, το Νομικό Πρόσωπο στο οποίο καταλείφθηκε η περιουσία⁹.

Έννομο Συμφέρον: Την αίτηση μπορούν να υποβάλουν ο Υπουργός Οικονομικών (ή ο αρμόδιος από το σκοπό Υπουργός), το Νομικό Πρόσωπο υπέρ του οποίου καταλείφθηκε η κοινωνοφελής περιουσία, κάθε άλλο πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον. Σε κάθε περίπτωση, κλητεύεται υποχρεωτικά ο Υπουργός Οικονομικών, ο οποίος μπορεί να ασκήσει παρέμβαση¹⁰.

Ακυρότητα διάταξης διαθήκης: Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 του Ν.Δ. 430/1970 το δικαίωμα προβολής ακυρότητας για οποιονδήποτε λόγο διατάξεως διαθήκης ή κωδικέλλου, με την οποία καταλείπεται περιουσιακό στοιχείο υπέρ του Δημοσίου ή κοινωνοφελούς σκοπού, αποσβέννυται μετά την πάροδο πενταετίας από τη δημοσίευση της διαθήκης ή του κωδικέλλου. Η διάταξη αυτή θεσπίστηκε για λόγους γενικότερου και μόνο συμφέροντος και ειδικότερα για την προστασία της περιουσίας που καταλείπεται για την υλοποίηση της βούλησης του διαθέτη ή του δωρητή και για την αποφυγή μακροχρόνιων δικαστικών αγώνων ως προς τη διαχείριση, την εκμετάλλευση και τη διοίκηση της τελευταίας¹¹.

Συζήτηση: Στη συζήτηση κλητεύεται ο αρμόδιος Εισαγγελέας Εφετών¹² και ο Υπουργός Οικονομίας. Η αίτηση δημοσιεύεται και στον τύπο ή τοιχοκολλείται σε δημόσιο χώρο¹³, χωρίς πάντως να εφαρμόζονται αυτούσιες οι διατάξεις των άρθρων 843-849 ΚΠολΔ. Αν δεν τηρηθούν οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις, η αίτηση είναι απαράδεκτη¹⁴.

Ένδικα μέσα κατά απόφασης Εφετείου: Εναντίον της απόφασης αυτής του Εφετείου δε χωρεί έφεση. Είναι όμως, επιτρεπτά όλα τα υπόλοιπα ένδικα μέσα. Για την άσκηση των ενδίκων αυτών μέσων νομιμοποιείται ο Υπουργός Οικονομικών, ακόμη κι αν δεν παρέστη στη συζήτηση¹⁵.

Έννομες συνέπειες απόφασης: οι έννομες συνέπειες της απόφασης αρχίζουν από το χρόνο που γίνονται αμετάκλητες, ενώ παράλληλα αποτελούν εκτελεστό τίτλο και παράγουν δεσμευτική ισχύ και έναντι τρίτων, ακόμη κι αν δεν συμμετείχαν στη δίκη. Οι τελευταίοι έχουν όμως, δικαίωμα ασκήσεως τριτανakoπήs¹⁶.

Έβελυν Αθανασοπούλου,
Δικηγόρος

7. ΠΠρθεσσαλ 8173/2007 ΝΟΜΟΣ.

8. Άρθρο 101 ΕισΝΑΚ.

9. ΓΝΔ ΝΣΚ 86/2007.

10. άρ. 126 παρ. 3 ΑΝ 2039/1939.

11. ΑΠ 679/2008 ΝΟΜΟΣ.

12. ΕφΑθ 9169/1978 ΕλλΔνη 1979.591.

13. ΕφΑθ 8690/1992 ΑρχΝ 1993, 329.

14. Κεραμείς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, Σάκκουλας 2003, τ. 2 σελ 1609 (Αρβανιτάκης).

15. ΑΝ 2039/1939, άρθρο 126.

16. Δ. Μπέη, Δ 1997.116-117.